

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดและทฤษฎีของประชาธิปไตย

สุภาพ ปริญาเสวี และคณะ (รัฐศาสตร์ว่าด้วยพื้นฐานการเมืองและการปกครอง, 2527) ได้ศึกษาความหมายของ "ประชาธิปไตย" ไว้ดังนี้

คำว่า "ประชาธิปไตย" มาจากคำว่า Democracy เมื่อพิจารณาตามรูปศัพท์ในภาษาไทยมาจากคำว่า "ประชา" หมายถึงประชาชนหรือราษฎร กับ "ธิปไตย" ซึ่งแปลว่าอำนาจสูงสุดในการปกครองตามรูปศัพท์ ประชาธิปไตย จึงหมายถึง ประชาชนมีอำนาจสูงสุด ในการปกครอง หรือจะพิจารณาตามศัพท์ Democracy ซึ่งมาจากภาษากรีกสองคำคือ Demo หมายถึง ประชาชน กับ Kratia หมายถึง การปกครอง Democracy จึงแปลว่า การปกครองโดยประชาชน ซึ่งเป็นความหมายนี้เดียวกับประชาธิปไตยนั่นเอง

อับราฮัม ลินคอล์น (Abraham Lincoln) ได้ให้แนวคิดในการปกครองในระบอบประชาธิปไตยไว้ดังนี้ การปกครองแบบประชาธิปไตย ได้แก่ การปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน

All rights reserved

คณะกรรมการประสานงานประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (ค.ปปป.)
(รัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตยตามความต้องการของประชาชนชาวไทย, 2527)
ได้อธิบายหลักการประชาธิปไตยที่แท้จริงตามความหมายของโลกเสรีไว้

ข้อยุติของประชาธิปไตยที่แท้จริง ที่โลกเสรียอมรับในทุกะบบมี 4
ประการ คือ

1. ประชาชนทุกคนในประเทศมีความเสมอภาคทางการเมือง และ
อำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศเป็นของประชาชน สิทธิเสรีภาพทางการเมือง
เมืองจะไม่เปลี่ยนแปลงไปตามฐานะทางเศรษฐกิจ ศาสนา ฯลฯ มนุษย์นั้นมี
เจตนาธรรมเป็นอิสระ (Free Will) แต่ละคนมีสิทธิโดยสมบูรณ์ในตัวเอง ผู้ปก
ครองเป็นเพียงตัวแทนของประชาชนในการทำหน้าที่บริหารแทนประชาชนเท่านั้น

2. จะต้องมีการเลือกตั้งทั่วไป หรือเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
และเลือกตั้งผู้นำฝ่ายบริหารด้วย ทุก ๆ ช่วงระยะเวลาที่แน่นอน เช่น 4 ปี,
5 ปี หรือ 6 ปี การกำหนดเวลาเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้สำรวจว่าบุคคล
เหล่านั้นได้ทำหน้าที่แทนเข้าได้อย่างถูกต้องเป็นไปตามสัญญาหรือไม่ ประเทศที่
ไม่มีการเลือกตั้งจึงไม่เป็นประชาธิปไตย

การมีหลักประชาธิปไตย กำหนดให้ประชาชนเลือกตั้งผู้ปกครองเป็น
ครั้งคราว เป็นการแสดงให้เห็นว่า ประชาธิปไตยเป็นทฤษฎีที่เชื่อในความ
สามารถ และสติปัญญาของคนทุก ๆ คน ประชาชนส่วนมากของประเทศสามารถ
ใช้เหตุผลในการตัดสินใจเลือกผู้นำหรือเปลี่ยนตัวผู้นำได้อย่างถูกต้อง

3. ประชาชนต้องมีทางเลือกที่แท้จริง (Effective Choice) ใน
การที่จะมีส่วนในการบริหารประเทศ ประชาชนแต่ละคนอาจมีส่วนเข้าไปบริหาร
ประเทศโดยตรงถ้าเป็นประเทศเล็ก แต่เมื่อระบบใหญ่ขึ้นก็ต้องใช้ระบบตัวแทน
มีการคัดเลือกตัวแทนโดยการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นการเลือกตั้งภายใต้สภาวะการณ์ที่

ประชาชนมีทางเลือกโดยแท้จริง และสามารถใช้อิทธิพลของตนอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งหลักการนี้ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขดังนี้

3.1 ประชาชนต้องมีข้อมูลอย่างกว้างขวาง ที่จะรู้จักตัวบุคคล พรรคการเมือง ปัญหาภายในประเทศ อะไรเป็นผลประโยชน์ของประชาชน การที่ประชาชนมีข้อมูลอย่างกว้างขวางในหลาย ๆ ด้านนี้ต้องมีหลักประกันที่สามารถรองรับข้อมูลได้อย่างกว้างขวาง คือ ต้องมีเสรีภาพในการพูด การพิมพ์ การโฆษณา การรวมกลุ่ม การจัดตั้งพรรคการเมือง ซึ่งเป็นเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่ระบอบประชาธิปไตยจะต้องมี

3.2 ประชาชนต้องมีสิทธิที่จะเลือก บุคคลที่เสนอตัวให้เขา เลือกได้ตามความพอใจของตน ไม่ใช่อำนาจแฝงเร้นมาขู่บังคับให้เลือก ประชาชนทุกคนในประเทศ ถ้าคิดว่าตนมีความสามารถ และมีความต้องการที่จะเข้าไปรับใช้บ้านเมืองโดยตรงก็มีสิทธิที่จะเสนอตัวให้คนอื่นเลือกได้

4. กลุ่มบุคคลที่เป็นตัวแทนของประชาชนส่วนใหญ่ จะต้องมียุทธศาสตร์ในการปกครองคือ เข้าไปจัดตั้งรัฐบาล ในทางปฏิบัติตัวแทนของประชาชนส่วนใหญ่ได้มาโดยการเลือกตั้ง ทำหน้าที่บริหารประเทศ หรือเป็นรัฐบาลนั้น จะต้องกระทำการภายในขอบเขต จะต้องละเมิดสิทธิเสรีภาพขั้นมูลฐานของปวงชน

ดังนั้นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย จึงมีมาตรการที่จะป้องกันมิให้ฝ่ายรัฐบาลใช้อำนาจในลักษณะละเมิดเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน โดยดัดแปลงให้เหมาะสมกับสังคม

กนก วงษ์ตระหง่าน (การเมืองในระบอบประชาธิปไตย, 2528) ได้ อ้างถึงความหมายของประชาธิปไตยของปราชญ์ทางรัฐศาสตร์ไว้ดังนี้

นักปราชญ์สำคัญที่ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย คือ เพลโต (Plato) และอริสโตเติล (Aristotle) ความคิดของเพลโตที่มีความสำคัญทางการเมือง คือ 2 ความคิดถึงการที่มีผู้ปกครองที่มีความรู้ความสามารถ และคุณธรรมใช้อำนาจเบ็ดเสร็จ เพื่อจัดการให้ประโยชน์สุขเกิดแก่ผู้ที่อยู่ภายใต้การปกครองโดยส่วนรวม โดยเน้นว่าการปกครองที่ดีจะต้องตอบสนองต่อจุดมุ่งหมายที่ดี

ส่วน อริสโตเติล (Aristotle) ได้ให้แนวความคิดว่า การปกครองโดยคนจำนวนมากดีกว่าการปกครองโดยคนจำนวนน้อย เพราะคนจำนวนมากเมื่อพิจารณาถึงความสามารถ ประสบการณ์ ความสุขุมรอบคอบ โดยทั้งหมดรวมกันแล้วมีมากกว่าคนจำนวนน้อย ดังนั้นคนจำนวนมากจึงมีความสามารถดีกว่าในการตัดสินใจหรือเลือกการปกครอง

โกลิน ฟลกุล (ปัญหาและข้อคิดบางเรื่องจากรัฐธรรมนูญไทย, 2529) ได้กล่าวถึงแนวคิดของประชาธิปไตยว่า

Montesquieu กล่าวไว้ในบทที่ 4 หมวดที่ 11 ในหนังสือ "De L'Esprit des Lois" ว่า ประชาธิปไตยหรืออภิชนาธิปไตย ไม่ได้เป็นของรัฐเสรีโดยสภาพของมันเลย เสรีภาพทางการเมืองจะพบได้ก็แต่ในการปกครองที่มีลักษณะกลาง ๆ (Modere) แต่เสรีภาพนี้ก็ไม่ได้มีอยู่ในรัฐทุกรัฐ ที่มีความเป็นกลาง ๆ (หมายถึง เป็นกลาง ๆ ไม่เป็นเผด็จการ) เสรีภาพจะมีอยู่ก็เมื่อเราไม่ใช้อำนาจในทางที่ผิด แต่เป็นประสบการณ์ตลอดมาว่าทุกคนที่มีอำนาจอยู่ย่อมถูกนำไปให้ใช้อำนาจในทางที่ผิด เขาจะใช้จนกระทั่งเขาพบขอบเขตของมัน

ใครจะเป็นคนกำหนดขอบเขตนั้น แม้แต่คุณธรรม (Vertu) เอง ยังต้องการ
ขอบเขต

เพื่อที่เราจะไม่ใช้อำนาจในทางที่ผิด โดยการกำหนดของสรรพสิ่ง
จึงต้องใช้อำนาจ "หยุด" อำนาจ..."

จตุพร บุรุษพัฒน์ (ปริญญานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์-
มหาวิทยาลัย, 2533) อธิบายแนวคิดว่าด้วยประชาธิปไตยไว้ว่า

การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของไทย ตั้งแต่อดีตจน
ปัจจุบันยังไม่เป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ที่เป็นเช่นนี้ เพราะคนไทยยังมี
ทัศนคติ หรือความรู้สึกนึกคิดที่ไม่เป็นประชาธิปไตย คนไทยยังคงมอง
ประชาธิปไตยในฐานะรูปแบบการปกครอง (Democracy as A Form of
Government) เท่านั้น มิได้มีความเข้าใจว่า ในอุดมการณ์ประชาธิปไตยและ
การประพฤติปฏิบัติตามหลักการของประชาธิปไตยให้เป็นวิถีชีวิต (Democracy
as A Way of Life) การที่ประเทศไทยได้ยึดถือระบอบการปกครอง
ประชาธิปไตยนั้นที่ยอมรับว่า ประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่ดีที่สุด
สำหรับคนไทย แต่การที่ประชาธิปไตยที่แท้จริงยังไม่เกิดในสังคมไทยนั้น สาเหตุ
สำคัญมาจากผู้นำทางการเมือง และรัฐบาลทุกยุคทุกสมัย ยังมีความเข้าใจใน
ระบอบการปกครองประชาธิปไตยคลาดเคลื่อน และต้องการยึดครองอำนาจไว้ที่
ตัวผู้นำ มิได้มอบหมายอำนาจการปกครองประเทศให้แก่ประชาชนอย่างแท้จริง
ตามหลักประชาธิปไตย จึงทำให้รัฐบาลทุกชุดที่เข้ามาใช้อำนาจต้องถูกปฏิบัติ -
รัฐประหารโค่นล้มอำนาจ

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาสู่ระบอบการปกครองประชาธิปไตย การเมืองการปกครองไทยมิได้อยู่ในรูปแบบประชาธิปไตยตามที่คาดหวังไว้ การเมืองไทยต้องประสบกับความยุ่งยากวุ่นวายเกิดการปฏิวัติรัฐประหารบ่อยครั้ง รัฐบาลที่เข้ามาบริหารประเทศนั้น มีนโยบายการปกครองระบอบประชาธิปไตยในรูปแบบของตนเอง เมื่อเปลี่ยนรัฐบาลใหม่ นโยบายทางการเมืองก็เปลี่ยนไปตามความคิดเห็นของผู้นำ ซึ่งหาหลักการประชาธิปไตยที่แน่นอนไม่ได้เลย จากสภาวะนี้จึงนำมาสู่ปัญหาที่ทำให้สังคมไทยเกิดความขัดแย้งกันในด้านความเชื่อหรืออุดมการณ์ประชาธิปไตย ซึ่งไม่สามารถนำไปสู่เป้าหมายของระบอบประชาธิปไตยตามที่คนไทยส่วนใหญ่ต้องการ

สมบัติ ธำรงธัญวงศ์ (2538) ได้วิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย ได้ว่า

ระบอบการเมืองในโลกมีมากมาย แต่เป็นที่ประจักษ์ชัดทั่วไปในปัจจุบันว่า ระบอบการเมืองที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด คือ ระบอบประชาธิปไตย

ทำไมระบอบประชาธิปไตย จึงสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด

คำตอบคือ ระบอบประชาธิปไตย เป็นระบอบการเมืองของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน

ระบอบประชาธิปไตยเป็นของประชาชน คือ ประชาชนเป็นเจ้าของ อำนาจอธิปไตย ดังนั้น อำนาจสูงสุดในการปกครองเป็นของประชาชน ประชาชนเท่านั้นจะเป็นผู้มีอำนาจในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง ไม่ใช่ผู้ปกครอง หลักการนี้เป็น "กฎเหล็ก" (IRON LAW) ที่การปกครองจะต้องเป็นไปตามความต้องการของประชาชน

สำหรับข้อสงสัยที่ว่า ทำไมอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน เป็นของผู้ปกครองได้หรือไม่ คำอธิบายที่ชัดเจน คือ ถ้าผู้ปกครองเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ และมีคุณธรรม ทำการปกครองเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนอย่างแท้จริง นักปราชญ์ยอมรับว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของผู้ปกครองที่มีคุณลักษณะดังกล่าวได้ แต่คำถามก็คือมีหลักประกันอะไรบ้างที่ผู้ปกครองจะไม่ "หลงอำนาจ" ถ้าผู้ปกครองเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย เพราะผู้ปกครองก็เป็นปุถุชนธรรมดา ย่อมมีกิเลส เกิดความโลภ โกรธ และหลงได้ ปุถุชนนั้นยิ่งมีอำนาจมาก ยิ่งหลงระเหิงมาก อาจใช้อำนาจที่เป็นภัยของประชาชนได้ ดังคำกล่าว "Absolute Power Corrupts Absolutely" ดังนั้น จึงไม่มีหลักประกันใดว่า ถ้าให้อำนาจอธิปไตยเป็นของผู้ปกครองแล้ว แม้ว่าวันนี้ผู้ปกครองจะเป็นคนดี มีคุณธรรม ใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ประชาชน แต่ถ้าต่อไปผู้ปกครองหลงอำนาจ ใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ตนเอง ประชาชนจะทำอะไรได้ แม้ประชาชนจะมีสิทธิในการโค่นล้มผู้ปกครองที่หลงอำนาจ แต่การโค่นล้มนั้นต้องสังเวยด้วยเลือดและชีวิตของประชาชนจำนวนมาก

ดังนั้น ปรัชญาของระบอบประชาธิปไตยจึงยึดหลักว่า อำนาจอธิปไตยต้องเป็นของปวงชน เพื่อเป็นหลักประกันว่า ผู้ปกครองจะต้องกำหนดโดยประชาชนอยู่ภายใต้การควบคุม กำกับ และตรวจสอบของประชาชนอย่างใกล้ชิด

ระบอบประชาธิปไตยปกครองโดยประชาชน หมายความว่าผู้ปกครองจะต้องได้รับฉันทานุมัติจากประชาชน กล่าวคือ ประชาชนเป็นผู้กำหนดตัวผู้ปกครองทั้งการแต่งตั้งและการถอดถอน โดยผ่านกระบวนการเลือกตั้ง ผู้ที่จะเข้ามาทำหน้าที่ในการปกครองต้องเสนอตัวให้ประชาชนเชื่อว่า เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ และมีคุณธรรมเหมาะสมที่จะ เป็นผู้นำและมีแนวทางในการแก้ปัญหาให้กับประชาชนอย่างชัดเจน มีแนวทางในการสร้างสรรค์ และพัฒนาชีวิตที่ดีให้กับประชาชน เมื่อประชาชนเลือกให้เข้าไปทำหน้าที่ในการปกครองแล้ว ถ้าทำได้ดีประชาชนอาจเลือกให้ทำหน้าที่ต่อไปอีกในสมัยต่อไป แต่ถ้าทำไม่ดีไม่สามารถแสดงให้เห็นประชาชนเชื่อมั่นในการแก้ปัญหา และการสร้างสรรค์ชีวิตที่ดีให้กับประชาชน ประชาชนมีสิทธิถอดถอนได้ อาจจะโดยการลงประชามติให้พ้นจากตำแหน่ง หรือไม่เลือกตั้งเข้าไปทำหน้าที่ในครั้งต่อไป ด้วยหลักการนี้ การปกครองในระบอบประชาธิปไตย จึงเป็นการปกครองโดยประชาชน

ระบอบประชาธิปไตยเป็นการปกครอง เพื่อประโยชน์ของประชาชน เนื่องจากอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน และประชาชนเป็นผู้กำหนดตัวผู้ปกครอง ดังนั้นการใช้อำนาจทางการเมืองของผู้ปกครอง จะต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ไม่ใช่ประโยชน์ของตนเองและพรรคพวก ถ้าเมื่อใดปรากฏว่า ผู้ปกครองมิได้ใช้อำนาจเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ประชาชนมีสิทธิถอดถอนผู้ปกครอง ในฐานะที่เป็น เจ้าของอำนาจอธิปไตยได้ตลอดเวลา

ภายใต้ปรัชญาของระบอบประชาธิปไตยดังกล่าวระบอบประชาธิปไตย
จึงประกอบไปด้วย หลักการสำคัญที่เปรียบเสมือนแก่นของประชาธิปไตย 5
ประการ คือ

ประการแรก **หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน** (Popular
Sovereignty) ประชาชนเป็นผู้กำหนดตัวผู้ปกครอง โดยผ่านกระบวนการ
เลือกตั้ง การเลือกตั้งผู้ปกครอง หรือผู้นำจึงเป็นการแสดงออกซึ่งการเป็น
เจ้าของอำนาจอธิปไตยของปวงชน

หลักการนี้ จะเป็นหลักประกันว่า ประชาชนจะต้องได้ผู้นำที่มีความรู้
ความสามารถ และมีคุณธรรม ถ้าเมื่อใดที่ผู้นำมิได้ใช้อำนาจเพื่อประโยชน์สุข
ของประชาชน ประชาชนสามารถถอดถอนได้ตามกฎเกณฑ์กติกาของระบอบ
ประชาธิปไตย

ถ้าประชาชนได้ผู้นำที่มีความรู้ ความสามารถ และมีคุณธรรม ปัญหา
ของประชาชนจะได้รับการแก้ไข ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความยากจน ปัญหาการ
ไร้การศึกษา ปัญหาการเจ็บไข้ได้ป่วยปัญหาการดำรงชีพ ผู้นำที่มีความรู้
ความสามารถจะทำให้ปัญหาเหล่านี้คลี่คลายไปในทางที่ดีจนในที่สุด สามารถ
สร้างสรรค์ให้ประชาชนมีความรู้ มีความอยู่ดีกินดีอย่างถาวร

การที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย จะทำให้ผู้นำสำนึกตน
อยู่เสมอว่า การใช้อำนาจทางการเมืองของผู้นำอยู่ภายใต้การควบคุม กำกับ
และตรวจสอบจากประชาชนอย่างใกล้ชิด หลักการนี้จะเป็นกลไกสำคัญในการ

ส่งเสริมให้ผู้นำต้องทำงานด้วยความอุทิศ เสียสละ และเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนอย่างแท้จริง มิฉะนั้นประชาชนจะไม่ให้อีกต่อไป

หลักอำนาจอธิปไตยของปวงชน จึงเป็นเสมือนหัวใจของระบอบประชาธิปไตย การปกครองใด ๆ ก็ตาม ถ้าผู้นำมิได้มาจากการกำหนดของประชาชน ก็ไม่อาจยอมรับได้ว่า เป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย คงเป็นแต่เพียงการกล่าวอ้างที่จอมปลอมเท่านั้น หลักอำนาจอธิปไตยของปวงชน เป็นหลักผูกมัดพันธสัญญาของผู้นำที่มีต่อประชาชน ผู้นำจะต้องตระหนักเสมอว่าตนเองมีพันธสัญญาที่จะใช้อำนาจเพื่อสร้างสรรค์ประโยชน์สุขให้แก่ประชาชน ถ้าผู้นำไม่สามารถปฏิบัติตามพันธสัญญาที่ต่อประชาชน ผู้นำก็ต้องตระหนักเช่นกันว่าประชาชนมีสิทธิถอดถอนได้ตลอดเวลา

ประการที่สอง หลักเสรีภาพ (Liberty) ระบอบประชาธิปไตยถือว่าประชาชนย่อมมีสิทธิเสรีภาพทั้งในทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ และทางสังคม แต่การใช้สิทธิเสรีภาพของประชาชนจะต้องอยู่ภายใต้หลักประกันว่า จะไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสใช้สิทธิเสรีภาพกันอย่างเสมอภาคทั่วหน้ากัน

สิทธิเสรีภาพทางการเมือง มีขอบเขตครอบคลุมสิทธิเสรีภาพในการกำหนดผู้ปกครองโดยกระบวนการเลือกตั้ง การใช้สิทธินี้เพื่อแสดงว่าประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยที่แท้จริง นอกจากนี้ยังหมายรวมถึงสิทธิเสรีภาพในการจัดตั้ง ชมรม สมาคม เพื่อผลักดันการตัดสินใจของรัฐบาล และสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ทั้งเพื่อการสนับสนุนหรือคัดค้าน

นโยบาย หรือการตัดสินใจของรัฐบาล ตลอดจนสิทธิเสรีภาพในการชุมนุม เคลื่อนไหว เรียกร้องจากรัฐบาล การใช้สิทธิเสรีภาพต่าง ๆ ดังกล่าวภายใต้กรอบของกฎหมาย จะต้องได้รับความคุ้มครอง

สิทธิเสรีภาพทางการเมืองเป็นกลไก หรือเครื่องมือที่สำคัญของประชาชนในการควบคุม กำกับ และตรวจสอบและนักการเมืองให้ประพฤติปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนอย่างมั่นคง เมื่อใดก็ตามที่ผู้นำหรือนักการเมืองมิได้ใช้อำนาจเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน แต่เป็นการใช้อำนาจเพื่อประโยชน์เองและพรรคพวก ประชาชนสามารถใช้สิทธิเสรีภาพทางการเมืองในการขูดค้ำเบียดโป่ง และตีแผ่พฤติกรรมอันไม่ชอบธรรมของผู้นำและนักการเมืองให้เป็นที่ประจักษ์ทั่วไป ด้วยมาตรการเช่นนี้ สิทธิและเสรีภาพทางการเมืองของประชาชนจึงเป็นอาวุธสำคัญในการป้องกัน และขจัดผู้นำหรือนักการเมืองที่ฉ้อฉล

สิทธิเสรีภาพทางเศรษฐกิจ หมายถึง สิทธิเสรีภาพในการเป็นเจ้าของทรัพย์สินระบอบประชาธิปไตยยึดหลักว่า มนุษย์โดยธรรมชาติมีความต้องการเป็นเจ้าของ ดังนั้น สิทธิเสรีภาพในการเป็นเจ้าของทรัพย์สินจะทำให้มนุษย์มีกำลังในการพัฒนาตนเองให้มีความมั่นคงอุดมสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ความพยายามเหล่านี้ จะนำไปสู่การสร้างสรรค์ที่เป็นประโยชน์แก่สังคมโดยรวม ทั้งนี้มีข้อแม้ว่า การได้มาซึ่งทรัพย์สินเหล่านั้นจะต้องเป็นไปโดยชอบธรรมตามที่กฎหมายกำหนด มิใช่ได้มาด้วยการฉ้อฉลใด ๆ

สิทธิเสรีภาพทางสังคม หมายถึง สิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนา สิทธิเสรีภาพในการเลือกถิ่นที่อยู่อาศัย เป็นต้น สิทธิเสรีภาพเหล่านี้ถือ เป็นรากฐานสำคัญในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าของมนุษย์

ในเรื่องสิทธิเสรีภาพนี้ นักปราชญ์ทางการเมืองถึงกับกล่าวว่า "คุณค่าของมนุษย์อยู่ที่การมีเสรีภาพ การไร้เสรีภาพ เท่ากับการไร้ความเป็นมนุษย์"

ประการที่สาม หลักความ เท่าเทียม (Equality) ระบอบประชาธิปไตยถือว่า มนุษย์เกิดมาควรมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันในเรื่องโอกาส กล่าวคือ ประชาชนทุกคนควรได้รับโอกาสอันเท่าเทียมกันในการพัฒนาคุณภาพ และความรู้ความสามารถ เพื่อให้ประชาชนสามารถปกป้องประโยชน์ของตนเองได้อย่างเสมอภาค ความเท่าเทียมกันในโอกาสที่จะได้รับการบริการจากรัฐ ได้แก่ โอกาสในการศึกษาหาความรู้ โอกาสในการพัฒนาอาชีพ โอกาสในการได้รับการรักษาพยาบาลจากรัฐ โอกาสในการคิดค้นประดิษฐ์ โอกาสในการประกอบอาชีพภายใต้การแข่งขันอย่างเสรี

ความเท่าเทียมกันภายใต้หลักการของระบอบประชาธิปไตย มิได้หมายถึงความเท่าเทียมในเรื่องความสามารถ เพราะความสามารถของมนุษย์แตกต่างกันโดยพันธุกรรม ซึ่งอยู่นอกเหนือการควบคุมของมนุษย์ ถึงแม้มนุษย์จะมีความสามารถแตกต่างกัน แต่ถ้าได้รับโอกาสในการเรียนรู้อย่างเท่าเทียมกัน มนุษย์จะพัฒนาความสามารถที่เหมาะสมให้แก่ตนเองได้ ซึ่งจะนำไปสู่ความเสมอภาคในการมีชีวิตที่ดีอย่างทั่วหน้า

ประการที่สี่ หลักกฎหมาย (Rule of Law) ปรัชญาสำคัญของกฎหมาย คือ "ชนชั้นใดเป็นผู้บัญญัติกฎหมาย ย่อมเพื่อประโยชน์ของชนชั้นนั้น" ดังนั้น ระบอบประชาธิปไตยที่ยึดถือประโยชน์ของประชาชนเป็นที่ตั้ง จึงกำหนด

ให้ประชาชน ในระบอบประชาธิปไตยประชาชนจึงเลือกผู้แทน เพื่อทำหน้าที่
บัญญัติกฎหมายในนามของประชาชน

กฎหมายภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ต้องมีที่มาที่ชอบธรรม คือ
มาจากประชาชน และการบังคับใช้จะต้องเสมอภาคทั่วหน้า ไม่เลือกฐานะ
ตำแหน่ง ตลอดจนประชาชนต้องได้รับความคุ้มครองตามกระบวนการยุติธรรม
อย่างเท่าเทียมกัน

ภายใต้หลักกฎหมายนี้ จะทำให้ประชาชนมั่นใจได้ว่าทั้งผู้ปกครอง
และประชาชนจะได้รับความยุติธรรมภายใต้กฎหมายเดียวกัน และการบัญญัติ
กฎหมายจะต้องสนองตอบประโยชน์สุขของประชาชน

ประการสุดท้าย หลักเสียงข้างมาก (Majority Rule, Minority
Right) ระบอบประชาธิปไตยยึดหลักว่าการตัดสินใจใด ๆ ทางการเมือง
ต้องเป็นประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่จึงกำหนดให้ใช้เสียงข้างมากเป็นเกณฑ์
ในการตัดสินใจ ในขณะที่เดียวกันเพื่อป้องกันมิให้เกิดลักษณะพวกมากลากไป ก็
กำหนดให้เคารพสิทธิของเสียงข้างน้อย กล่าวคือ ให้สิทธิของเสียงข้างน้อยที่
จะเป็นตัวแทนของประชาชนในการควบคุมกำกับ และตรวจสอบว่าการใช้เสียง
ข้างมากจะต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่อย่างแท้จริง เมื่อใด
ที่ปรากฏว่าการใช้เสียงข้างมากมิได้เป็นไปเพื่อประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่
เสียงข้างน้อย จะเป็นตัวแทนในการสะท้อนความไม่ถูกต้องของเสียงข้างมากให้
ประชาชนทราบ และประชาชนมีสิทธิที่จะปฏิเสธการใช้สิทธิของเสียงข้างมากที่มี
ได้เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนส่วนใหญ่ ดังนั้น หลักเสียงข้างมากจึง

เป็นกลไกสำคัญอีกประการหนึ่งในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยที่มุ่งเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนเป็นที่ตั้ง

2.2 แนวคิดว่าด้วยรัฐธรรมนูญ

โกสิน พลกุล (ปัญหาและข้อคิดบางเรื่องจากรัฐธรรมนูญไทย, 2529) ได้กล่าวถึงทฤษฎีว่าได้ด้วยอำนาจจัดให้มีรัฐธรรมนูญ (Pouvoir Constituant) รัฐธรรมนูญจะเป็นรัฐธรรมนูญที่แก้ไขยากหรือแก้ไขได้ง่าย และจะมีข้อจำกัดในการแก้ไขเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับเจตน์จำนงของผู้จัดให้มี หรือผู้ให้รัฐธรรมนูญ

อำนาจในการจัดให้มีรัฐธรรมนูญอาจแยกพิจารณาได้ เป็น 2 กรณี คือ อำนาจจัดให้มีดั้งเดิม (Pouvoir Constituant Originnaire) และ อำนาจจัดให้มีที่ได้รับมาจากอำนาจดั้งเดิม (Pouvoir Constituant Derive) หรือที่เรียกว่า อำนาจแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ (Pouvoir De Revision)

อำนาจจัดให้มีดั้งเดิมนั้นมักเกิดขึ้นเมื่อมีรัฐธรรมนูญฉบับแรก (เช่น กษัตริย์ทรงให้หรือสภาร่างรัฐธรรมนูญที่ประชาชนเลือก เป็นต้น) หรือเมื่อมีการปฏิวัติหรือรัฐประหาร ซึ่งอาจจะกระทำโดยคณะบุคคล หรือประชาชนล้มเลิกรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ฯลฯ เมื่อต้องการให้รัฐธรรมนูญผู้จัดให้มีดั้งเดิม ซึ่งเชื่อว่า เป็นรัฐอธิปัตย์ ก็มีอิสระเต็มที่ในการวางรูปแบบ การปกครองและเงื่อนไขต่าง ๆ ที่จะใส่ไว้ในรัฐธรรมนูญ...

รัฐธรรมนูญที่ไม่ได้จัดรูปแบบการปกครองแบบรัฐสภา หรืออาจเรียกได้ว่า เป็นแบบเผด็จการนั้นก็เพราะบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญดังกล่าว ได้ให้อำนาจอย่างมาก และเด็ดขาดแก่ผู้จัดให้มีรัฐธรรมนูญ ซึ่งมักเป็นคณะทหารที่ทำการรัฐประหาร โดยไม่คำนึงถึงหลักการและกลไกประชาธิปไตยแบบรัฐสภา

Montesquieu ได้กล่าวไว้ในหมวดที่ 11 ของหนังสือชื่อ "De L'Esprit des Lois" บทที่ 5 ว่า "มีชาติหนึ่งในโลกที่มีรัฐธรรมนูญอันมีวัตถุประสงค์โดยตรง เพื่อเสรีภาพทางการเมืองเราจะมาพิจารณาถึงหลักการต่าง ๆ ของรัฐธรรมนูญนี้ ถ้าหลักการดีเสรีภาพจะปรากฏให้เห็นเสมือนปรากฏในกระจกเงา"

สุขุม นวลสกุลและคณะ (การเมืองและการปกครองไทย, 2530) ได้อธิบายแนวคิด เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญไว้ดังนี้

รัฐธรรมนูญ หรือกฎหมายสูงสุดของประเทศ กำหนดรูปแบบ และหลักการในการจัดการปกครอง การใช้อำนาจของผู้ปกครอง การสืบทอดอำนาจ ตลอดจนขอบเขตหน้าที่และสิทธิเสรีภาพของประชาชน

เราสามารถอธิบายสรุปความหมายของรัฐธรรมนูญที่มีลักษณะสำคัญได้ดังนี้

1. ในแง่ที่รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายที่ตั้งอำนาจต่าง ๆ ของรัฐ รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายหลัก หรือกฎหมายมูลฐานที่เป็นต้นกำเนิดของกิจกรรมทั้งปวงและอยู่เหนืออำนาจต่าง ๆ ที่ตั้งขึ้น กฎหมายของรัฐทั้งหมดมีรากฐานมาจากรัฐธรรมนูญ กล่าวคือ กฎหมาย

ต่าง ๆ บัญญัติขึ้น โดยรัฐสภาและโดยที่รัฐสภาถูกสร้างหรือกำเนิดขึ้นโดยบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ดังนั้น กฎหมายใดที่รัฐสภายุติบัญญัติขึ้นขัดกับรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายแม่บท จึงถือว่ากฎหมายเป็นโมฆะใช้บังคับไม่ได้

2. ในแง่ที่กล่าวว่า รัฐธรรมนูญ เป็นกฎหมายที่กำหนดหลักการเกี่ยวกับการจัดระเบียบการปกครอง รัฐธรรมนูญจะวางรูปแบบและโครงสร้างของรัฐสภาโดยระบอบองค์กร หรือหน่วยงานที่ใช้อำนาจปกครอง โดยแบ่งอำนาจเป็นส่วนต่าง ๆ เช่น องค์ประชุม รัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล โดยกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรใช้อำนาจต่าง ๆ วิธีการดำเนินการใช้อำนาจการเข้าสู่ตำแหน่งและการสิ้นสุดจากตำแหน่ง เป็นต้น

3. รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายที่ประกันสิทธิ และเสรีภาพของประชาชน นอกจากรัฐธรรมนูญจะกำหนดเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดระเบียบการปกครองโดยตรงแล้ว รัฐธรรมนูญจะกำหนดเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดระเบียบการปกครองโดยตรงแล้ว รัฐธรรมนูญส่วนมากยังมีบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพขั้นมูลฐานของบุคคลหรือเอกชนและกำหนดขอบเขตแห่งอำนาจของรัฐเพื่อป้องกันการละเมิดต่อสิทธิ เสรีภาพของบุคคล หรือเอกชนไว้

ตามทฤษฎีแล้ว รัฐอธิปไตยทุกรัฐมีรัฐธรรมนูญเพราะรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายหลัก หรือกติกาที่กำหนดแนวทางสำหรับการที่รัฐจะใช้อำนาจปกครองราษฎร แต่มีข้อที่คำนึงอยู่ว่า การมีรัฐธรรมนูญนั้นมิได้หมายความว่า รัฐนั้นเป็นประชาธิปไตยเสมอไป เพราะประเทศที่ปกครองระบอบเผด็จการก็มีรัฐธรรมนูญเช่นกัน แต่สถาบันต่าง ๆ ของรัฐ รัฐธรรมนูญย่อมเป็นกลไกสำหรับใช้อำนาจให้เป็นไปตามความประสงค์ของผู้เผด็จการมากกว่า เพราะฉะนั้น การจะทราบว่ารัฐนั้นเป็นประชาธิปไตยหรือไม่ จึงต้องดูข้อกำหนดต่าง ๆ ของรัฐธรรมนูญของรัฐนั้นว่ามีลักษณะเป็นประชาธิปไตย หรือไม่สำคัญ

สุธรรม แสงประทุม (มติชน, 31 มีนาคม 2534) ได้อธิบายว่า รัฐธรรมนูญควรจะเป็นเครื่องมือที่จะระดมปัจจัย ที่เป็นคุณทั้งหมดของประเทศ ร่วมกันสร้างสรรค์พัฒนาประเทศ ไม่ใช่เป็นเครื่องมือหรือเป็นเครื่องมือ ให้ใครคนใดคนหนึ่งขึ้นมาใช้อำนาจ ซึ่งแสดงว่าไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง "รัฐธรรมนูญไม่ใช่สินค้าที่มีไว้ผลิตนักรบ เมืองเหมือนสินค้าอุตสาหกรรม มันเป็น ผลพวงของการพัฒนาทางประวัติศาสตร์"

พีรพันธุ์ พาลุสุข (สยามรัฐ, 12 พฤษภาคม 2534) ได้แสดงความ เห็นว่า "การร่างรัฐธรรมนูญให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์นั้นขึ้นอยู่กับผู้ร่างต้องมีเจตนารมณ์ประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ต่อประชาชน แต่สำหรับการร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับนี้ (2534) เริ่มจากการยึดอำนาจโดยทหารซึ่งไม่เป็นประชาธิปไตย และ จะเห็นว่าการตั้งสภานิติบัญญัติแห่งชาติตั้งจากนโยบายของผู้ยึดอำนาจ ดังนั้นควร เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการร่างรัฐธรรมนูญและ เสนอความเห็นตาม กระบวนการประชาธิปไตย"

กระมล ทองธรรมชาติ (ฐานสลับคำวิจารณ์, 17-23 พฤศจิกายน 2537) ได้เสนอแนะเกี่ยวกับการจัดทำรัฐธรรมนูญไว้ว่า "แม้รัฐธรรมนูญจะไม่สามารถทำให้การปกครองของประเทศเป็นประชาธิปไตย อย่างแท้จริงแต่การ เขียนบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญให้สอดคล้องกับหลักการของระบอบประชาธิปไตย ก็ เป็นหลักประกันได้อย่างหนึ่งว่า การปกครองของประเทศนั้นมีโอกาสพัฒนาเป็น ประชาธิปไตยที่ชอบธรรม..."

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับทหารกับบทบาททางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย

น.ท.สุรพาสน์ ทัพภมาน ร.น. (วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519) ได้วิจัยพบว่า ทหารส่วนใหญ่ยังมีแนวคิดทัศนคติที่ขาดความศรัทธาต่อการเมืองแบบประชาธิปไตย และพบว่าทหารประชาธิปไตย มีแนวคิดต่อต้านเผด็จการ และสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตย

"ทหารประชาธิปไตย" กลุ่มนี้ยืนยันว่าในขณะนี้ การปกครองของไทยยังเป็นแบบเผด็จการและในกรณีที่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ หรือการกล่าวถึงประชาธิปไตย ก็เป็นเพียงการใช้ประชาธิปไตยเป็นเครื่องบังหน้าระบอบเผด็จการเท่านั้น พวกเขามีความเห็นที่ "เราจะแก้ปัญหอะไรไม่ได้เลย ถ้าระบอบการปกครองไม่เป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง" เมื่อมีการร่างรัฐธรรมนูญสมัยปัจจุบัน นายทหารประชาธิปไตย ได้แสดงความเห็นคัดค้านอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะประเด็นการมีวุฒิสภา ซึ่งมาจากการแต่งตั้ง และได้เรียกร้องให้ระงับการร่างรัฐธรรมนูญ และให้เลือกตั้งทันที โดยแสดงความเห็นว่าร่างรัฐธรรมนูญที่กระทำโดยกลุ่มผู้เผด็จการก็จะสะท้อนลักษณะ ของระบอบเผด็จการออกมา ไม่มีทางที่จะเป็นประชาธิปไตยได้เลย จึงควรให้ตัวแทนที่ได้รับเลือกตั้งจากประชาชนเข้ามาเป็นผู้ร่างรัฐธรรมนูญ

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (การเมืองกับการบริหาร, 2523) ได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองกับการบริหารโดยกล่าวว่า จากปรากฏการณ์ที่เป็นอยู่ในระบอบการเมืองไทย ได้แก่ การที่นักการเมืองที่มีอำนาจอย่างเป็นทางการเพราะรัฐธรรมนูญได้กำหนดไว้ให้ แต่ในทางปฏิบัติแล้วอำนาจที่แท้จริงยังคงอยู่ที่ข้าราชการประจำ โดยเฉพาะอยู่ที่คณะทหาร ซึ่งตามระบอบ

ประชาธิปไตยแล้ว ทหารจะต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของนักการเมือง แต่ที่ผ่าน
 มาไม่เคยปรากฏว่ามีนักการเมืองของไทยจะสามารถควบคุมทหารได้เลย โดย
 จะเห็นได้จากการที่นักการเมืองที่มาจากการเลือกตั้งและเป็นพลเรือน ไม่กล้า
 เข้าไปควบคุมกระทรวงกลาโหม และจะเห็นว่าการปฏิวัติรัฐประหารล้มล้าง
 รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย พร้อมทำลายรัฐธรรมนูญ
 ในแต่ละครั้งที่ผ่านมาของประเทศไทยก็ล้วนแต่มาจากคณะทหารนั่นเอง ปัญหาและ
 ประสพการณ์เช่นนี้ ถือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทางการเมืองในระบอบ
 ประชาธิปไตยของไทยเป็นอย่างยิ่ง

Huntington (Huntington, 1968 : 221) กล่าวว่า "ขณะที่สังคม
 เปลี่ยนไป บทบาทของทหารก็เปลี่ยนไปด้วยถ้าอยู่ในสังคมอภิชนาธิปไตย ทหาร
 ก็เป็นพวกหัวรุนแรง ถ้าอยู่ในสังคมชั้นกลาง ทหารก็เป็นผู้ร่วมมือ หรือเป็นพวก
 ตามสบาย ถ้าอยู่ในสังคมของชนชั้นต่ำ ทหารก็เป็นผู้พิทักษ์แบบจารีตนิยมหรือ
 คอยรักษาความสงบเรียบร้อย ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ถ้าอยู่ในสังคมล้าหลัง ทหาร
 ก็จะเป็นพวกก้าวหน้า และถ้าอยู่อยู่ในสังคมเจริญก้าวหน้า ทหารก็จะเป็นพวก
 จารีตนิยม หรือเป็นกลุ่มปฏิกริยา" ในทัศนะของ Huntington ผลงานการ
 ปกครองโดยทหารจะขึ้นอยู่กับระดับความเจริญในด้านใดบ้าง โดยกล่าวแต่เพียง
 ว่า เป็นระดับของการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม ถ้าระดับการพัฒนาต่ำ การ
 ปกครองโดยทหารก็จะมีผลเป็นไปในทางบวก ต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
 เพราะไม่ต้องมาเป็นห่วงในการปกป้องรักษาผลประโยชน์ของชนชั้นกลางหรือของ
 กลุ่มของทหารเอง ในทางตรงข้าม ถ้าเป็นสังคมที่มีระดับการพัฒนาสูง การ
 ปกครองโดยทหารก็จะถ่วงอัตรการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เพราะในประเทศ
 ที่มีสภาพสังคมเช่นนี้ ชนชั้นกลางเป็นชนกลุ่มใหญ่ที่ต้องการความคุ้มครองจากการ
 ถูกรบกวนจากคนส่วนน้อย ซึ่งได้แก่ ชนชั้นล่าง

Nordinger (Nordinger, 1977) ได้ศึกษาการทำรัฐประหาร โดยแยกประเด็นออกเป็นสิ่งที่ทำให้ทหารทำรัฐประหาร โอกาสที่ทหารเข้าแทรกแซงในด้านสิ่งเร้านั้น Nordinger ได้แสดงให้เห็นว่า ผลประโยชน์ของกลุ่มทหารเป็นสิ่งสำคัญ ถ้าถูกกระทบกระเทือน จะเป็นพลังผลักดันให้ทหารเข้าแทรกแซงการเมือง ที่สำคัญมีความเป็นอิสระ (Autonomy) และการไม่ถูกแทรกแซงจากกลุ่มทางสังคมอื่น ๆ (Exclusiveness) ถ้าทั้งสองนี้ถูกกระทบกระเทือน ทหารอาจเข้าแทรกแซงทางการเมือง ความเป็นอิสระ และการไม่ถูกแทรกแซงนี้ Nordinger ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของลักษณะกลุ่มทหาร (Corporateness) ถ้าลักษณะทั้งสองนี้ถูกกริดรอน จะเป็นแรงกระตุ้นให้ทหารเข้ายุ่งเกี่ยวทางการเมือง การถูกตัดงบประมาณ การมีกลุ่มคล้ายทหาร เช่น ตำรวจ ซึ่งทำท่าจะเป็นคู่แข่งของฝ่ายทหาร ก็จะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ทหารไม่พอใจ และเข้าแทรกแซงทางการเมือง และ Nordinger ยังเสนออีกว่าการตื่นตัวทางการเมืองของชนชั้นต่ำ อาจเป็นผลคุกคาม ผลประโยชน์ของชนชั้นกลาง ซึ่งฝ่ายทหารถือว่าตนเองเป็นตัวแทนก็เป็นแรงกระตุ้นอีกอันหนึ่ง ทหารสามารถดึงเอาผลประโยชน์และความมั่นคงของชาติเป็นผลประโยชน์ของกลุ่มตน ก็ถือว่ากระทบกระเทือนความมั่นคงของชาติด้วย

Welch & Smith (Welch & Smith, 1974) ได้เสนอว่า ในสังคมที่ไม่มีการแบ่งขอบเขตอำนาจหน้าที่ของทหารให้ชัดเจน ทหารจะเข้าแทรกแซงบทบาทของพลเรือนได้ง่าย ความสัมพันธ์ระหว่างทหารกับพลเรือนจะเป็นแบบ Fragmented Boundary และถ้าฝ่ายพลเรือนมีความอ่อนแอจะยิ่งทำให้ทหารสามารถเข้าไปแทรกแซงในกิจการของพลเรือนได้มากขึ้น สำหรับประเทศไทยแล้ว ได้มีการวางขอบเขตของบทบาทไว้ชัดเจน แต่เนื่องจากฝ่ายพลเรือนมีความเข้มแข็งน้อยกว่าฝ่ายทหาร ทหารจึงเข้าไปมีบทบาท และความ

รับผิดชอบหลายอย่างแทนพลเรือน และบทบาทเหล่านี้ช่วยเสริมให้ทหารมีความเข้มแข็ง และมีอิทธิพลมากขึ้น นอกจากความเข้มแข็ง ซึ่งมีอยู่แล้ว โดยอาศัยการจัดองค์การ กำลังพล อาวุธและการฝึกอบรม

สายหยุด เกิดผล (ปัญหาความร่วมมือระหว่างทหารกับพลเรือนในทางการเมือง, 2533) ได้ศึกษาถึงแนวคิดของทหารกับบทบาททางการเมืองว่า ทหารเป็นกลุ่มผลประโยชน์ประเภทหนึ่ง เมื่อผลประโยชน์ของคณะทหารได้รับความกระทบกระเทือน คณะทหารก็จะปกป้องผลประโยชน์นั้น การที่ทหารเข้ามามีบทบาททางการเมืองและเข้าแทรกแซงทางการเมืองด้วยการปฏิวัติรัฐประหารนั้น เป็นเพราะความต้องการที่จะปกป้อง หรือขยายผลประโยชน์ของกลุ่ม และอีกสาเหตุหนึ่งที่ทหารเข้ามามีบทบาทการปฏิวัติรัฐประหาร เพราะทหารมีการแบ่งแยกออกเป็นกลุ่มย่อยๆ หรือฝักฝ่ายและแต่ละกลุ่มต่างก็มีผู้นำซึ่งแข่งขันกับกลุ่มอื่น ๆ คณะทหารจึงมิได้ ทำการปฏิวัติรัฐประหารเพื่อแก้ไขปัญหาของชาติ แต่ทำไปเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวหรือพรรคพวกเท่านั้น

บทบาททางการเมืองของคณะทหารในสมัยใหม่ ได้เริ่มขึ้นจากการที่นายทหารในกองทัพบก และเรือ เข้าร่วมเป็นผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จึงอาจกล่าวได้ว่าบทบาททางการเมืองของทหารได้เริ่มต้นพร้อมกับระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ในขณะที่ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยเสื่อมโทรม และล้มลุกคลุกคลานขาดความต่อเนื่อง บทบาททางการเมืองของทหารก็มีเพิ่มมากขึ้นและอำนาจทางการเมืองของทหารที่มีอยู่อย่างต่อเนื่องมากกว่า ระบอบประชาธิปไตย

ยิ่งทหารเข้ามามีบทบาททางการเมืองมากขึ้นเท่าใด ความผูกพันของ คณะทหารที่มีต่อระบอบประชาธิปไตย ก็ยิ่งลดต่ำลงเท่านั้น การปฏิบัติรัฐประหาร ของทหาร ทำให้การปกครอง ระบอบประชาธิปไตย ต้องชะงักงัน

การแทรกแซงทางการเมืองเกือบทั้งหมด (ยกเว้นในวันที่ 14 ตุลาคม 2519) เป็นการปฏิบัติของคณะทหาร ทหารที่มีบทบาทสำคัญในการ รัฐประหาร ได้แก่ ทหารบก การรัฐประหาร ที่ทหารเหล่าทัพอื่นเป็นผู้ก่อการมี เพียงครั้งเดียวคือ กบฏแมนฮัตตัน ในปี พ.ศ. 2494 ซึ่งทหารเรือเป็นผู้ก่อการ แต่ไม่ประสบความสำเร็จ

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า บทบาททางการเมืองของทหารได้เริ่มต้น พร้อม ๆ กับระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ในขณะที่ระบอบการปกครอง แบบประชาธิปไตย ในขณะที่ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยเสื่อมโทรม ลงเป็นลำดับ และล้มลุกคลุกคลานขาดความต่อเนื่อง บทบาททางการเมือง ของทหารก็มีเพิ่มมากขึ้น และอำนาจทางการเมืองของทหารมีอยู่อย่างต่อเนื่อง มากกว่าระบอบประชาธิปไตย ในช่วงเวลา 50 ปี (2475-2525) นี้ มีนายกรัฐมนตรี 17 คน เป็นทหาร 7 คน เป็นพลเรือน 10 คน แม้ว่าจำนวนนายกรัฐมนตรีที่เป็นพลเรือนจะมีมากกว่าจำนวนนายกรัฐมนตรีที่เป็นทหารก็ตาม แต่ นายกรัฐมนตรีที่เป็นทหารสามารถอยู่ในอำนาจได้นานกว่านายกรัฐมนตรีที่มาจาก ฝ่ายพลเรือน กล่าวคือ นายกรัฐมนตรี 10 คน ที่เป็นพลเรือนอยู่ในตำแหน่ง รวมทั้งสิ้นประมาณ 10 ปี ในขณะที่นายกรัฐมนตรีที่เป็นทหาร 7 คน นั้น อยู่ในตำแหน่งรวมกันแล้ว ถึง 40 ปี

ยิ่งทหารเข้ามามีบทบาททางการเมืองมากขึ้นเท่าใด ความผูกพันของคณะทหารที่มีต่อระบอบประชาธิปไตยก็ยิ่งลดต่ำลงเท่านั้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งนับตั้งแต่การปฏิวัติ 20 ตุลาคม 2501 โดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นต้นมา ทำให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยต้องชะงักงัน เป็นเวลานานถึง 11 ปี สถาบันทางการเมืองที่สำคัญเช่น สภาผู้แทนราษฎร และพรรคการเมืองถูกห้ามมิให้มีบทบาททางการเมืองสภาร่างรัฐธรรมนูญ และสภาร่างนิติบัญญัติชุดต่าง ๆ มักจะมีทหารได้รับการแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกสภาในอัตราส่วนที่สูงเสมอ

ระหว่าง พ.ศ. 2475 - 2501 รวมเวลาประมาณ 25 ปี นั้น มีการแทรกแซงทางการเมืองที่ประสบผลสำเร็จ รวม 5 ครั้งแต่กล่าวได้ว่า การแทรกแซงทางการเมืองทั้งหมดนี้ เป็นการเปลี่ยนตัวคณะรัฐบาล หรือเป็นการล้มล้างอำนาจทางการเมืองของบุคคลและคณะบุคคลมากกว่าการ ล้มเลิกระบอบการปกครอง ดังจะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญที่เป็นหลักของการปกครอง ยังคงมีอยู่ แม้ว่าจะมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงไปบ้างก็ตาม คณะทหารแต่ละคนที่ทำรัฐประหารสำเร็จ มิได้ล้มเลิกรัฐธรรมนูญ และยังเปิดโอกาสให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สภาผู้แทนราษฎรและพรรคการเมืองยังคงเป็นสถาบันหลักในระบบการเมือง และแม้ว่าจะมีสมาชิกสภาประเภทแต่งตั้งเข้าร่วมอยู่ในรัฐสภาก็ตาม แต่สมาชิกประเภทนี้มีบทบาททางการเมืองน้อยกว่าสมาชิกประเภทเลือกตั้ง การเลือกตั้งยังมีอยู่อย่างสม่ำเสมอ แม้จะมีการรัฐประหาร คณะทหารก็รีบจัดให้มีการเลือกตั้งโดยเร็ว เช่น ภายหลังการรัฐประหาร 25 พฤศจิกายน 2494 เพียงไม่กี่เดือนก็มีการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2494 และภายหลังการรัฐประหาร 16 กันยายน 2500 เพียง 3 เดือน ก็มีการเลือกตั้งเป็นครั้งที่สอง เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2500 เป็นต้น

อย่างไรก็ดี นับตั้งแต่การรัฐประหาร 20 ตุลาคม 2501 เป็นต้นมา จนถึง พ.ศ. 2520 การรัฐประหารเกือบทั้งหมด (ยกเว้นการรัฐประหารเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2520 ซึ่งคณะปฏิวัติได้ จัดให้มีการเลือกตั้งภายในกำหนดเวลาที่รวดเร็ว) เป็นรัฐประหารเพื่อล้มล้างระบอบการปกครอง กล่าวคือ มักจะมีการยกเลิกรัฐธรรมนูญ และประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร ซึ่งไม่เปิดโอกาสให้มีการเลือกตั้ง และห้ามพรรคการเมือง มีการใช้กฎอัยการศึก และประกาศของคณะปฏิวัติเป็นเครื่องมือสำคัญในการบริหารประเทศ

การแทรกแซงทางการเมืองโดยคณะทหารในประเทศไทย ซึ่งเกิดขึ้นบ่อยครั้ง มีผลทำให้ระบบการเมืองขาดความมั่นคงและความต่อเนื่อง และเป็นผลให้เกิดวิกฤตการณ์ของการปกครอง ซึ่งได้แก่ รัฐธรรมนูญ ขาดความศักดิ์สิทธิ์ ที่สำคัญก็คือ การแทรกแซงทางการเมือง ด้วยการปฏิบัติรัฐประหารหลายครั้ง เป็นการหยุดยั้งความเจริญเติบโตของระบอบประชาธิปไตย

ผลกระทบของการแทรกแซงการเมืองโดยคณะทหารที่มีต่อระบบการเมืองไทย ที่สำคัญมีอยู่ 4 ประการคือ

1. ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นวิกฤตการณ์ของการปกครองประเทศอยู่เสมอ
2. ทำให้สถาบันหลักของระบบการเมือง คือ พรรคการเมือง และสภาผู้แทนราษฎรขาดความต่อเนื่อง ซึ่งมีผลทำให้สถาบันดังกล่าวมีความอ่อนแอ
3. ทำให้ทหารเข้ามามีบทบาททางการเมืองมากขึ้น

4. ทำให้เกิดความแตกแยกเป็นฝักฝ่ายในกองทัพ ระหว่างคณะผู้
ก่อการกับฝ่ายที่ถูกโค่นล้มอำนาจไป หรือระหว่างรัฐบาลกับคณะ
ผู้ก่อการที่ไม่สามารถยึดอำนาจได้

การ เปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญ

โดยปกติแล้ว รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดซึ่งกำหนดอำนาจ และ
ความสัมพันธ์ทางอำนาจของสภานิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ ไว้เพื่อเป็นหลัก
ในการปกครองประเทศ ดังนั้นการแก้ไขรัฐธรรมนูญจึงกระทำเมื่อสภาพการณ์
ทางเศรษฐกิจ และสังคมเปลี่ยนแปลงไป แต่การแก้ไขรัฐธรรมนูญในประเทศที่มี
ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยไม่มีการล้มเลิกบทบาท และอำนาจของ
สถาบันการเมืองที่เป็นตัวแทนของประชาชน

สำหรับประเทศไทยเรานั้น การมีรัฐธรรมนูญมากถึง 13 ฉบับ นับ
ตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 มาสะท้อนให้เห็นถึงความ
ขัดแย้งระหว่างกลุ่มพลังหลักในสังคม โดยเฉพาะกลุ่มข้าราชการทหาร กับ
นักการเมือง ในเรื่องการจัดบทบาท และความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างฝ่าย
บริหาร กับฝ่ายนิติบัญญัติ ซึ่งมีรูปที่เด่นชัด 2 รูปแบบ คือ

ก. รัฐธรรมนูญที่ให้ความสำคัญ และอำนาจแก่สถาบันการเมืองที่เป็น
ตัวแทนของประชาชน โดยให้มีคณะรัฐบาลที่มาจากพรรคการเมืองซึ่งมีที่นั่งมาก
ที่สุด ในสภาผู้แทนราษฎรมีบทบัญญัติที่ห้ามข้าราชการประจำดำรงตำแหน่งทาง
การเมือง และแม้ว่าจะมีวุฒิสภาที่มาจากแต่งตั้ง ก็มีจำนวนน้อย และไม่ให้มี
อำนาจหน้าที่ที่ขัดเทียมกับสภาผู้แทนราษฎร รัฐธรรมนูญที่มีลักษณะเช่นนี้ ได้แก่
รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2492 และรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 เป็นต้น

ข. รัฐธรรมนูญที่ให้ความสำคัญ และอำนาจแก่ฝ่ายบริหารทัดเทียม หรือเหนือกว่าฝ่ายนิติบัญญัติ โดยไม่กำหนดเงื่อนไขว่านายกรัฐมนตรี หรือ รัฐมนตรีจะต้องมาจากสภาผู้แทนราษฎร ในบางครั้งได้มีข้อห้ามมิให้สมาชิกสภา ผู้แทนราษฎรดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี(เช่น รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2511) นอกจากนั้น ยังยอมให้ ข้าราชการสามารถดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ และมีบทบัญญัติให้อำนาจ วุฒิสมาชิกหรือสมาชิกสภาประเภทแต่งตั้งทัดเทียมกับอำนาจของ สภาผู้แทนราษฎรอีกด้วย ตัวอย่างเช่น รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2511 และรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2521 เป็นต้น

ลักษณะของรัฐธรรมนูญสองรูปแบบนี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงสลับกันไปมา อยู่ตลอดเวลาห้าสิบปีที่ผ่านมา รัฐธรรมนูญประเภทแรก จะมีอายุใช้บังคับยืนยาว กว่ารัฐธรรมนูญประเภทที่สอง และในกรณีที่รัฐธรรมนูญประเภทแรกใช้บังคับอยู่ก็ มักจะมีการปฏิบัติ รัฐประหารเพื่อล้มล้างรัฐธรรมนูญนั้นไป แล้วนำรัฐธรรมนูญ ฉบับใหม่มาให้อำนาจแก่ฝ่ายบริหารและสมาชิกสภาประเภทแต่งตั้งมาใช้แทน เช่น การรัฐประหารเมื่อ พ.ศ. 2494 ได้ยกเลิกรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2492 และนำ รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2495 มาใช้บังคับ โดยให้มี สภาเดี่ยว สมาชิกสองประเภท ประเภทแต่งตั้งมีจำนวนเท่ากับประเภทที่มาจาก การเลือกตั้ง และใน พ.ศ. 2519 ได้มีการรัฐประหาร ยกเลิกรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 และใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2519 ซึ่งให้อำนาจแก่ฝ่ายบริหารมาก มาใช้แทน เป็นต้น

ในบางสมัยการปฏิบัติรัฐประหารก่อให้เกิดการล้มล้างรัฐธรรมนูญ ที่เป็นประชาธิปไตยและใช้รัฐธรรมนูญหรือธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรที่ไม่เป็นประชาธิปไตยแทนที่ เช่น การปฏิบัติเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2501 ได้มี

การประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502 ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญซึ่งสมาชิกได้รับการแต่งตั้งทั้งหมด นอกจากนั้นยังไม่เปิดโอกาสให้มีการเลือกตั้ง พรรคการเมือง และสภาผู้แทนราษฎรเป็นเวลาถึง 10 ปี การเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญบ่อยครั้ง มีผลกระทบต่อสถาบันทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยโดยตรง

สุทธชัย ยิ้มประเสริฐ(ข่าวพิเศษ, 12-18 มิถุนายน 2535)ได้ศึกษาวิเคราะห์ เกี่ยวกับบทบาทของทหารต่อการเมืองไทยในระบบประชาธิปไตยพบว่า

การเข้าแทรกแซงทางการเมืองของกองทัพ จนก่อให้เกิดสิ่งที่มักเรียกกันว่า วงจรอุบาทว์ทางการเมือง นั่นคือ การที่กองทัพเข้าก่อการรัฐประหารโค่นอำนาจรัฐบาลชุดเดิม แล้วนำมาซึ่งระบอบเผด็จการทหารที่ลิดรอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนไทย พร้อมกันนั้นก็ทำให้การพัฒนาประชาธิปไตยไทยประสบภาวะชะงักงัน สภาพการเมืองถอยหลังลงคลอง เพราะแทบจะเป็นไปไม่ได้เลย ที่ทหารที่ยึดอำนาจจะหยิบนับประชาธิปไตยให้กับประชาชนไทย สภาพเช่นนี้มาจากธรรมชาติของกองทัพประจำการ ที่ถูกฝึกฝนมาอย่างเข้มงวดในด้านระเบียบวินัย และถูกปลูกฝังให้มองปัญหาจากจุดยืนของความมั่นคงเป็นหลัก ดังนั้น ผู้นำทางทหารที่ยึดอำนาจจึงมักจะมองเห็นว่าระบบการเมืองแบบพลเรือนคือความวุ่นวาย และเข้าใจว่าตนเองกำลังรักษาความมั่นคง นอกจากนี้แล้วก็จะพยายามฝึกวินัยทหารให้กับนักการเมืองฝ่ายค้าน และประชาชนทั่วไป การรัฐประหารของฝ่ายทหาร จึงมีแนวโน้มที่จะนำมาซึ่งลัทธิเผด็จการ หรืออำนาจนิยามตลอดเวลา

กองทัพ ได้เริ่มเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2445 ซึ่งเกิดเหตุที่เรียกว่า "กรณี ร.ศ. 130" ขึ้น นั่นคือ การที่ทหารที่รักประชาธิปไตยกลุ่มหนึ่ง ได้พยายามก่อการยึดอำนาจเพื่อเปลี่ยนการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ให้เป็นแบบประชาธิปไตยเช่นเดียวกับอารยประเทศ แต่ความพยายามครั้งนี้ล้มเหลว และกลุ่มทหารที่คิดก่อการถูกจับกุม และถูกจำคุกถึงกระนั้นอุดมการณ์ที่จะต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยก็ยังมีได้หมดไป จนถึงวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 เมื่อกลุ่มข้าราชการที่เรียกว่า "คณะราษฎร" ก่อการปฏิวัติประชาธิปไตยขึ้น ก็ได้มีทหารประจำการเข้าร่วมด้วย และเป็นกำลังหลักทั้งฝ่ายทหารบก และทหารเรือ และผู้นำของคณะราษฎรก็เป็นนายทหาร นั่นคือ พ.อ. พระยาพหลพลพยุหเสนา และ พ.อ. พระยาทรงสุรเดช พ.อ. พระยาฤทธิอัคเนย์ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า การแทรกแซงทางการเมืองของกองทัพในระยะแรก มีบทบาทที่ก้าวหน้าในการสร้างประชาธิปไตย โดยเฉพาะในกรณีของการปฏิวัติใน พ.ศ. 2475 แต่หลังจากนั้น การรัฐประหารในไทยส่วนใหญ่ มักก่อให้เกิดสภาพล้าหลังทางการเมืองเสมอ โดยเฉพาะตั้งแต่ พ.ศ. 2490 เป็นต้นมา ถึงครั้งสุดท้ายก็คือ การรัฐประหาร 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534

การรัฐประหารที่ "ถอยหลังลงคลอง" ครั้งแรกก็คือ การยึดอำนาจเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 ซึ่งนำโดยคณะทหารบกกลุ่มหนึ่งก็ได้ก่อตัวขึ้นตั้งเป็น "คณะรัฐประหาร" มีผู้นำ เช่น พล.ท. ผิน ชุณหะวัณ น.อ.หลวงกาจสงคราม มี พ.อ. สวัสดิ์ ส.สวัสดิเกียรติ ผู้บัญชาการกรมเกียกกายทหารบก เป็นเลขาธิการ อาศัยกำลังจากกรมทหารราบที่ 1 ของ พ.อ. สฤษดิ์ ธนะรัชต์

และกองทัพทหารม้าที่ 1 ของ พ.ท. กฤษ บุญกัณฑ์ คณะรัฐประหารนี้ได้เชิญให้ จอมพล ป.พิบูลสงคราม มาเป็นผู้นำ จึงได้ก่อการยึดอำนาจได้สำเร็จผลการรัฐประหารทำให้ความพยายามที่จะสร้างระบอบประชาธิปไตยของคณะราษฎรได้สิ้นสุดลง รัฐสภาถูกแทรกแซง ระบบพรรคการเมืองถูกทำลาย รัฐธรรมนูญถูกฉีกทิ้ง อำนาจเก่าที่สลายเนื่องจากการปฏิวัติ 2475 ก็จะเริ่มกลับคืนมา ในครั้งนี้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีอยู่เกือบ 10 ปี

การยึดอำนาจที่นำมาสู่ "ยุคมืดของสังคมไทย" ครั้งแรก ก็คือ การรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2501 ซึ่งมีการเลิกรัฐธรรมนูญ และล้มรัฐสภาชุดเดิมทั้งหมด กล่าวกันว่า การรัฐประหารครั้งนี้ เกิดขึ้นหลังจากที่ จอมพลสฤษดิ์ ซึ่งเป็นผู้บัญชาการทหารบก เดินทางไปรักษาตัวที่สหรัฐฯ และพบว่าตนเองเป็นโรคม้ามืด จะมีชีวิตอยู่ได้อีกเพียงไม่นาน จอมพลสฤษดิ์จึงเดินทางกลับมา ยึดอำนาจ ตั้งตนเองเป็นนายกรัฐมนตรีเอง แล้วสถาปนาเผด็จการเต็มรูปแบบขึ้นมา เมื่อจอมพลสฤษดิ์ถึงแก่กรรมนายทหารคือ จอมพลถนอม กิตติขจร และจอมพลประภาส จารุเสถียร ก็ได้เป็นผู้นำเผด็จการต่อมา จนถึงวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เมื่อเกิดการต่อสู้ของนักศึกษาประชาชนครั้งใหญ่ยุคเผด็จการจึงปิดฉากลง

แต่กระนั้น เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ก็ได้เกิดรัฐประหารอีกครั้งหนึ่ง นำโดยนายทหารที่เรียกว่า "คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน" เช่น เดียวกัน การรัฐประหารนี้ ก็นำมาซึ่งการเลิกล้มระบอบประชาธิปไตย สถาปนาเผด็จการกลับคืนมาใหม่ และได้เชิญนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ผู้นำกลุ่มฝ่ายขวา มาเป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งเป็นรัฐบาลที่มีโครงการเผด็จการเป็นกำหนดถึง 12 ปี รัฐบาล ธานินทร์ แม้จะมีหน้าฉากเป็นพลเรือน แต่ก็ยังเป็นเผด็จการทหารเต็มที

โดยมีการใช้นโยบายกวาดล้างปราบปราม และรื้อถอนเสถียรภาพของประชาชน
ดังนั้นเมื่อบริหารอยู่ได้ราว 11 เดือน ก็ถูกรัฐประหารหมดอำนาจไป

การล่มลงของรัฐบาลธานินทร์ นำมาซึ่งบรรยากาศที่ผ่อนคลายสู่
ประชาธิปไตยที่ละขั้นโดยมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ เมื่อ พ.ศ. 2521 ขณะที่
พล.อ. เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรี จนถึงยุคของ พล.อ. เปรม
ติณสูลานนท์ และยุคของ พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ ซึ่งเป็นยุคที่บรรยากาศทาง
การเมืองเป็นประชาธิปไตยอย่างมาก และเป็นครั้งแรกที่ประชาธิปไตยพัฒนา
อย่างต่อเนื่องถึง 13 ปีโดยไม่สะดุดด้วยการยึดอำนาจของฝ่ายทหาร แต่กระนั้น
จนถึงวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 ยุคเผด็จการก็กลับคืนมาอีกครั้ง เมื่อเกิดการ
ยึดอำนาจของคณะ รสช.

2.4 ทหารกับรัฐธรรมนูญไทยในอดีต

ประเทศไทยถือได้ว่าใช้รัฐธรรมนูญมากที่สุดในโลก เพราะนับตั้งแต่มี
การเปลี่ยนแปลงการปกครอง การปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมา
เป็นระบอบประชาธิปไตย ในวันที่ 24 มิถุนายน 2475 เป็นต้นมา ได้มีการ
เปลี่ยนรัฐธรรมนูญ ทั้งโดยวิธีทางสันติและวิธีทางรุนแรงถึง 14 ฉบับ โดยฉบับ
ปัจจุบันคือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 ได้ประกาศใช้
เป็นหลักในการปกครองประเทศเมื่อวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2534 (ดูตาราง
ประกอบ)

การที่ประเทศไทยต้องเปลี่ยนรัฐธรรมนูญบ่อยครั้งเช่นนี้ บ่อมเป็นการ
แสดงว่าผู้นำทางการเมืองของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำฝ่ายทหารยัง
ไม่ยอมรับ ที่จะให้มีการใช้รัฐธรรมนูญ เป็นหลักในการปกครองประเทศด้วย

รัฐธรรมนูญที่ว่านี้ก็ต้องมีบทบัญญัติที่เปิดโอกาสให้ผู้นำฝ่ายทหารสามารถใช้อำนาจ
เผด็จการ ทำการปกครองประเทศได้อย่างชอบด้วยกฎหมาย ตัวอย่างของ
รัฐธรรมนูญเช่นว่านี้ก็คือ รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2475 ฉบับ พ.ศ. 2495 ฉบับ
พ.ศ. 2501 ฉบับ พ.ศ. 2511 ฉบับ พ.ศ. 2519 และ ฉบับ พ.ศ. 2520
เป็นต้น ซึ่งปรากฏว่ารัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ ดังกล่าวนี้นี้ใช้บังคับเป็นเวลานาน
รวมกันกว่า 40 ปี ตรงกันข้ามรัฐธรรมนูญที่บรรจุหลักการของระบอบ
ประชาธิปไตยไว้อย่างครบถ้วนซึ่งมี 2 ฉบับ อันได้แก่รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.
2489 ฉบับ พ.ศ. 2517 นั้น กลับใช้บังคับเป็นหลักในการปกครองประเทศ
เป็นเวลาดสั้นรวมกันเพียง 6 ปี หรือถัวเฉลี่ยฉบับละ 2 ปีเท่านั้น ก็ถูกยกเลิกไป
โดยการปฏิวัติรัฐประหารของผู้นำฝ่ายทหาร (กระมล ทองธรรมชาติ, 2532 :
122)

จะเห็นว่า การเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากการ
ปฏิวัติรัฐประหารซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงนอกวิถีทางประชาธิปไตยโดยคณะทหาร
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 ซึ่งได้ประกาศใช้มาตั้งแต่นั้น
วันที่ 22 ธันวาคม 2521 เป็นเวลานานถึง 13 ปีเศษ ก็ได้ถูกล้มล้าง โดยคณะ
ทหารที่เรียกตัวเองว่า "คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ(รสช.)" เมื่อวันที่
23 กุมภาพันธ์ 2534

ตาราง เปรียบ เทียบระยะ เวลาใช้รัฐธรรมนูญ

ฉบับที่	รายชื่อรัฐธรรมนูญ	ระยะเวลาที่ใช้	หมายเหตุ
1	พระราชบัญญัติ ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. 2475	5 เดือน 13 วัน	รัฐธรรมนูญชั่วคราว
2	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม(ไทย) พ.ศ. 2475	13 ปี 1 เดือน	ถูกยกเลิก เพราะล้าสมัย
3	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2489	1 ปี 6 เดือน	ถูกยกเลิกโดย คณะรัฐประหาร
4	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย(ฉบับชั่วคราว) พ.ศ.2490	1 ปี 4 เดือน 13 วัน	รัฐธรรมนูญชั่วคราว (รัฐธรรมนูญ-ไว้ต่่อม)
5	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2492	2 ปี 8 เดือน 6 วัน	ถูกยกเลิกโดย คณะรัฐประหาร (รัฐประหาร เจียบ)
6	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2495	5 ปี 10 เดือน 14 วัน	ถูกยกเลิกโดย คณะปฏิวัติ

ฉบับที่	รายชื่อรัฐธรรมนูญ	ระยะเวลาที่ใช้	หมายเหตุ
7	ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2502	9 ปี 4 เดือน 23 วัน	รัฐธรรมนูญ ชั่วคราว
8	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2511	3 ปี 4 เดือน 28 วัน	ถูกยกเลิกโดย คณะปฏิวัติ
9	ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2515	1 ปี 9 เดือน 21 วัน	รัฐธรรมนูญ ชั่วคราว
10	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517	2 ปี	ถูกยกเลิกโดย คณะปฏิรูปการ ปกครองแผ่นดิน
11	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2519	11 เดือน 29 วัน	ถูกยกเลิกโดย คณะปฏิวัติ
12	ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2520	1 ปี 2 เดือน 2 วัน	รัฐธรรมนูญ ชั่วคราว
13	รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521	13 ปี 5 เดือน	ถูกยกเลิกโดย คณะรักษาความ สงบเรียบร้อย แห่งชาติ(รสช)

ฉบับที่	รายชื่อรัฐธรรมนูญ	ระยะเวลาที่ใช้	หมายเหตุ
14*	ธรรมนูญการปกครองแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2534	9 เดือน 10 วัน	รัฐธรรมนูญชั่วคราว
15*	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2534	ประกาศใช้เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2534 ปัจจุบันยังใช้อยู่	

ที่มา : Somsak Keawkingkeo, The Role of The Army in Thai Politics 1988 : 262

: วิทยา นภาศิริกุลกิจ, รัฐธรรมนูญในการเมืองและการปกครองไทย, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520

* เพิ่มเติมโดยผู้เขียนสำหรับฉบับที่ 14-15

จะเห็นได้ว่า การเลิกล้มรัฐธรรมนูญส่วนใหญ่นั้น ไม่ได้มีสาเหตุที่รัฐธรรมนูญไม่ดีไม่เหมาะสม แต่เกิดจากสาเหตุภายนอกมิใช่มาจากบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ หรือกลไกของรัฐธรรมนูญแต่อย่างใด แต่เกิดจากพฤติกรรม และทัศนคติทางการเมืองของผู้นำโดยเฉพาะทหารเกือบทั้งสิ้น เป็นผลทำให้รัฐธรรมนูญที่ร่างขึ้นใหม่หลังการยึดอำนาจปฏิวัติรัฐประหารแต่ละครั้ง ไม่เป็นประชาธิปไตย มีลักษณะเผด็จการมากกว่า

รัฐธรรมนูญ 7 ฉบับ ถูกล้มเลิกจากการปฏิวัติรัฐประหาร ได้แก่ รัฐธรรมนูญฉบับปี 2489, 2492, 2495, 2511, 2517, 2519, และ 2521 หากพิจารณาถึงเนื้อหา บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแล้วนั้นเป็นรัฐธรรมนูญที่มีความเป็นประชาธิปไตย

หากจะพิจารณาเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญไทยแล้ว จะเห็นว่า รัฐธรรมนูญทุกฉบับย่อมแสดงให้เห็นถึง เจตนารมณ์ของผู้สร้างรัฐธรรมนูญว่า ต้องการให้รัฐธรรมนูญฉบับนั้น ๆ เป็นกฎหมายสำหรับสนองประโยชน์ทางการเมืองของกลุ่มผู้ทรงอำนาจหรือของมหาชน รัฐธรรมนูญไทยที่ประกาศใช้เป็นหลักในการปกครองประเทศทั้ง 15 ฉบับนั้น แสดงถึงเจตนารมณ์ของผู้ร่างแตกต่างกัน ซึ่งแยกกล่าวได้เป็น 3 ประการ คือ (กระมล ทองธรรมชาติ, 2532 : 140-141)

1. เพื่อสนองประโยชน์ของคณะปฏิวัติรัฐประหารหรือคณะปฏิวัติ
2. เพื่อสนองประโยชน์ของมหาชนหรือเพื่อประชาธิปไตย
3. เพื่อสนองประโยชน์ของคณะปฏิวัติรัฐประหารไว้

ชั่วระยะเวลาหนึ่ง ก่อนที่จะมีการถ่ายทอดอำนาจทางการเมืองให้แก่ประชาชนอย่างเต็มที่หรือเพื่อประชาธิปไตยครึ่งใบ

ถ้ากลุ่มกบฏหรือกลุ่มผลประโยชน์ดำเนินการเคลื่อนไหวทางการเมืองไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่ใช้บังคับอยู่ในห้วงเวลาหนึ่งจะยังผลให้เกิดวิกฤตการณ์ทางรัฐธรรมนูญ หรือเกิดความขัดแย้งทางการเมืองตามมา ตัวอย่าง เช่น ถ้าเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญเป็นไป เพื่อสนองประโยชน์ของ

คณะปฏิวัติรัฐประหาร กลุ่มการเมืองอื่นย่อมไม่สามารถที่จะใช้รัฐธรรมนูญนั้นให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนได้และหากกลุ่มการเมืองอื่นพยายามจะใช้รัฐธรรมนูญนั้นให้เป็นประโยชน์ต่อพวกตน หรือมหาชน ก็จะทำให้เกิดความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างคณะปฏิวัติรัฐประหารกับกลุ่มการเมืองอื่น รวมทั้งอาจนำไปสู่การล้มเลิกรัฐธรรมนูญฉบับนั้นเลยทีเดียว ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์ทางการเมืองของไทยที่เกิดขึ้นแล้วดังต่อไปนี้

1. ในระหว่างที่ใช้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2511 อันมีเจตนารมณ์เพื่อสนองประโยชน์ของคณะปฏิวัติ ซึ่งมีจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นหัวหน้านั้น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ต่างมีความไม่พอใจต่อเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้นำฝ่ายทหารดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ ในขณะเดียวกันแต่ก็คิดกันมิให้ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีในขณะเดียวกัน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจึงทำการประท้วง โดยการไม่ให้ความร่วมมือกับคณะรัฐมนตรีในการผ่านพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี ให้ทันก่อนเริ่มปีงบประมาณในวันที่ 1 ตุลาคม ยังผลให้คณะรัฐมนตรีไม่สามารถนำเงินไปใช้จ่ายได้จนกระทั่งเดือนธันวาคม หรือมกราคมของทุกปี โดยคณะรัฐมนตรีจะต้องยอมให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสังกัดพรรคสหประชาไทยอันเป็นพรรครัฐบาลมีสิทธิใช้งบประมาณรายจ่ายเรียกว่า "งบพัฒนาจังหวัด" เป็นการตอบแทนทุกปี ต่อมาในปี พ.ศ. 2514 อันเป็นปีที่ 3 ของการใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสังกัดพรรคสหประชาไทยได้เรียกร้องให้รัฐบาลจัดสรรงบพัฒนาจังหวัดให้มากขึ้นจนมีผลกระทบกระเทือนงบประมาณบริหารอื่น ๆ ซึ่งทำให้จอมพลถนอม กิตติขจร มองการกระทำดังกล่าวว่า เป็นการก่อกวนการบริหารราชการของรัฐบาลให้ดำเนินไปด้วยความยากลำบาก และล่าช้าไม่ทันเหตุการณ์ และในที่สุด จอมพลถนอม กิตติขจร ก็ตัดสินใจทำการปฏิวัติตัวเองและประกาศล้มเลิกรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2511 เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514

2. ในระหว่างที่ใช้รัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2517 อันเป็นรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยนั้นสมาชิกสภาาร่างต่างใช้สิทธิเสรีภาพของตนต่อรองแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กันภายใต้กรอบของรัฐบาลผสมที่พวกเขาได้ร่วมกันจัดตั้งขึ้น แต่ก็ไม่สามารถจะบริหารประเทศร่วมกันได้นานนัก เนื่องจากไม่สามารถแบ่งปันผลประโยชน์กันได้อย่างเป็นที่พอใจของทุกฝ่าย ยังผลให้รัฐบาลผสมมีอายุสั้นมากเพียง 1 เดือนบ้าง 4 เดือนบ้าง 8 เดือนบ้าง ในขณะที่เดียวกัน บรรดากลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ เช่น กลุ่มนิสิตนักศึกษาและกลุ่มผู้ใช้แรงงานต่างพากันใช้สิทธิเดินขบวนและนัดหยุดงานอย่างไม่มีเหตุผลอยู่บ่อย ๆ จนทำให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 ขาดทั้งเสถียรภาพและประสิทธิภาพ รวมทั้งมีลักษณะเป็น "อนาธิปไตย" มากขึ้นเรื่อย ๆ อันเป็นการผิเจตนาารมณ์ของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ยังผลให้ประชาชนทั่วไปเกิดความเบื่อหน่ายต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยในขณะนั้น ด้วยเหตุนี้ผู้นำฝ่ายทหารซึ่งไม่ชอบรัฐธรรมนูญฉบับนี้อยู่แล้ว จึงฉวยโอกาสทำการยึดอำนาจโดยล้มรัฐบาลและเลิกล้มรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยฉบับนี้ เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519

3. นับตั้งแต่ใช้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2521 อันเป็นรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยครั้งใหม่นั้น ผู้นำทางการเมืองทุกฝ่ายรู้ดีว่า ข้าราชการประจำฝ่ายทหาร จะสามารถดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีพร้อมกับตำแหน่งทางทหารได้ในขณะเดียวกันในเวลาไม่เกิน 4 ปี หรือจนกระทั่งถึง วันที่ 22 เมษายน 2526 เท่านั้น หลังจากนั้น ข้าราชการประจำก็จะมอบอำนาจทางการเมืองให้แก่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือให้ผู้ที่ไม่มีตำแหน่งราชการประจำเป็นผู้ใช้แต่เพียงฝ่ายเดียวแม้ว่าเจตนาารมณ์ดังกล่าวนี้จะ เป็นที่ยอมรับกันเรื่อยมาตั้งแต่ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ แต่เมื่อใกล้จะครบกำหนดของการถ่ายทอดอำนาจให้แก่ตัวแทน

ของประชาชน ข้าราชการประจำฝ่ายทหารจำนวนหนึ่งพยายามจะให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ เพื่อขยายเวลาในการถ่ายถอดอำนาจให้แก่ตัวแทนของประชาชนออกไปอีก 4 ปี ยังผลให้นักการเมืองที่มาจากการเลือกตั้งพากันคัดค้านอย่างรุนแรงทำให้เกิดความขัดแย้ง และมีความพยายามทำการปฏิวัติรัฐประหารหลายครั้งและในที่สุดก็สามารถล้มล้างรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวได้เป็นผลสำเร็จในการทำรัฐประหารของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved